

УДК:159.922.4(=163.41)
930.85(=163.41) ; 821.163.41-4
ИД: 188057356
Примљено: 8. септембра 2011.
Прихваћено: 25. новембра 2011.
Оригинални научни рад

ДОЦ. ДР ПЕТАР М. АНЂЕЛКОВИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за социологију

СРПСКО ДРУШТВО НА ВОДОДЕЛНИЦИ

– некад и сад –

Сажетак: Дух лудила, колективног лудила, лебди над нама. Кроз сурову методологију линча уселава се у све нас, у наше душе и прети да постане стварност. Душевна пракса лудила јесте пракса овог противправног поступка, овог претварања бесмисла у смисао, неморала у морал, апсолутног слепила и неистине у истину. Пракса која се све више шири и улази у све поре друштвеног живота и прети да зарази свако здраво ткиво и да прерасте у сопствени опсесивни мотив. Изнова, и на почетку овог века и миленијума, Српски народ је на судбоносној раскрсници. Заглављен између светског капитала, који заводи свој поредак, и промашеног социјалистичког пројекта који је пропао, српски народ се двоуми којим путем да крене. На Исток или Запад? Предосетивши још тада, а данашње време потврђује колико је био у праву, Свети Сава је одлучно, српски род повео другим путем, путем између Истока и Запада. За страдални српски народ, разапет између Истока и Запада, на вододелници две цивилизације, вере и традиције, пред искушењем нововековне сатанизације, постоји само један пут, један излаз а то је било, јесте и треба да буде светосавље. Свака друга опција (а данас се Србима као спасоносне нуде многе), ма колико била наизглед примамљива може бити фатална.

Кључне речи: Србија, Исток–Запад, светосавље, вера, традиција, сатанизација, „Европа и ми“.

---

¹ profapetar@gmail.com

*Народ српски још увек живи
и рзајима муке и бола,
али – живи и живеће и наживеће.*

Владика Николај

У ово време-невреме, усред још једне неправде која нам је учињена, у овој најстрашнијој српској ноћи која прети да прогута читав један народ, покушавам да се суочим са истином те земље. У мислима отварам литературу и тражим зрно истине и смисао затрпан речима, али га не проналазим. Све дубље упадам у апсурд који не могу да докучим. У име чега, зашто се сатанизује читав један народ, народ са тако дугом и светлом традицијом? Какав је то нељудски сукоб и вртлог злочина у који смо упали и који нас свом жестином вуче на дно? Како дух *нормалности* повратити у наше душе?

Бежим још више из овог хаоса у мисли, али се у мисли не може побећи. Лако је побећи у снове, фантазије, или у жеље и наде, али нема бекства у мисли, јер мисао је чин који не штити од стварности, већ човека суочава са њом. Мисао је увек трагање за одговором на неко питање. Покушавам да одгонетнем и докучим разлоге још једне српске катаклизме у новој калварији, ко зна којој по реду у тако бурном, али и поносном историјском трајању. Које су то и какве су то идеје којима су људи тако масовно поверовали и постали њихови робови, и у име којих се врши отимање територије, масовни злочини, терор, мржња? Може ли уопште опстати човек (народ) тамо где лаж царује и одјекује лавез лажова, где се перманентно из свих расположивих, али моћних средстава манипулације (медиа) просипа неистина и одражава мржња према онима над којима зло треба да се исказе, над жртвом која се у злочинца претвара.

Дух лудила, колективног лудила, лебди над нама. Кроз сурову методологију линча усељава се у све нас, у наше душе и прети да постане стварност. Душевна пракса лудила јесте пракса овог противправног поступка, овог претварања бесмисла у смисао, неморала у морал, апсолутног слепила и неистине у истину. Практика која се све више шири и улази у све поре друштвеног живота и прети да зарази свако здраво ткиво и да прерасте у сопствени опсесивни мотив.

Покушавам да га досегнем, одредим и разумем. Али ми се мисао ломи у апсурдима, упада у урвине, лута у лавиринтима лажи којима сам затрпан. Никакве разлоге не могу да докучим. Никаква аналитика ми не помаже. Ријем по рушевинама прошлости, или се отискујем у далеку и опасну будућност, али ми измиче далекомислећи поглед на садашњост. Нема разговора са лудилом, са онима који су до грла у блату овог лудила, којима је уместо речи то благо у устима, крваво благо. Лудило јесте лудило, јер је недодирљиво, искључује општење. Па ипак, оно што ми је у свему овоме, у овој колектив-

ној пракси која се намеће и која све више уређује наш оновремени живот и осветљава наше судбине, што ми је најодвратније, то није сама подвала по себи (јер увек је било и биће *рибара људских душа*), коју инспирише потреба да се сакрије сопствено злоделство, већ то што та јефтина политичка смицалица, та простачка лукавост, прети да постане животни принцип читавог света, нове цивилизације у настајању, цивилизације која претендује да буде *хумана цивилизација*.

Због свега тога сам за истину о свему и свима. Ону истину коју Шопенхауер назива *џолом и нејријателском*. За суочавање са самим собом, са нама самима и светом у коме јесмо. То је најспасоноснији, али и најморалнији пут у трагању за принципима наде и трансцендирању постојећег. У истини је увек сакривена заблуда, а у реалности привид. То су грешке ума и разума. Данашња слика света подсећа на Платонову пећину у којој се виде само сенке, па се погрешно сматра да су оне права стварност. Право сазнање тражи просветљење, до којег се стиже ако се изађе на светлост, ако се напусти тама. Проницањем у властиту природу људи (народи) стичу слободу, откривају сврху живљења и спасавају себе од лудила у које је запала данашња *атлантиска цивилизација*. Парадигматична је судбина Ничеа, који је и сам полудео од *истине* цивилизације којој је припадао, и излаз је покушао да пронађе у уметности. „*Уметности нам је још потребна да не бисмо умрли од истине*“, говорио је несрећни филозоф, али он ни у уметности није пронашао утеху, *истине* у којима је живео су га сломиле и на крају је завршио у лудилу. И многи други духовници западне цивилизације (Кјеркегор, Ками...) схватили и искусили апсурд човека појединца у настојању да дође до свога *Ја* у таквом друштву, па су излаз видели или у *очајању*, или у *филозофском самоубиству* и сл.

Изнава, и на почетку овог века и миленијума, српски народ је на судбоносној раскрсници. Заглављен између светског капитала, који заводи свој поредак, и промашеног социјалистичког пројекта који је пропао, српски народ се двоуми којим путем да крене. На Исток или Запад? *Мали* народи увек су били под притиском *великих*. Они народи који су физичком и духовном величином били мали лако су постајали плен великих, губили свој идентитет, прихватајући туђи, њима стран. Српски народ иако величином мали, увек је духом био велики, зато што је имао своју душу, особену и индивидуалну, светосављем одевену, што је за учитеље и предводнике имао истинске, неустрашиве вође, које су на време знале да препознају опасности и да на време укажу на прави пут. Предосетивши још тада, а данашње време потврђује колико је био у праву, да нам европски, а и домаћи *културтрегери*, и као појединцима и као народу, непрестано предлажу и намећу *хуманистички пројект*, лажни хуманизам и космополитизам, а све са намером да нам униште нашу

особеност, идентитет – Свети Сава је одлучно, српски род повео другим путем, путем између Истока и Запада.

Наш живот на овом драматичном, историјско-географском простору, на *вододелници* култура, има једну карактеристичну црту и особеност. Због живота на раскршћу, због многобројних сталних насртаја и освајања, ратова и ропства, на овом простору је било тешко, некад и непотребно стварати материјалну цивилизацију, јер су често биле разрушаване, увек у опасности. Стога је од земаљске државе за српски народ, у историји увек била важнија духовна грађевина. Тако је наш народ, више стремио духовном неголи материјалном, изградио своју особену духовну културу, као посебну националну институцију, чија је основа било светосавље. Та институција је опстајала и у временима дуготрајног ропства и била неосвојива тврђава за све насртаје. Светосавље је за Србе било нешто више од културе, било је основно средство народне памети и историјског памћења. Имало је етностваралачке и државностваралачке функције. Од одговора на питање, куда ћемо кренути, који ћемо пут изабрати, Исток или Запад, зависи судбина наше народне душе. Први који је постао свестан, судбоносног значаја овог питања за српски народ, био је Свети Сава Српски. У чувеном писму епископу Иринеју из 1221. године, о месту Србије и српском народу у Европи, пише: „*Исток је мислио да смо Запад, а Запад да смо Исток. Неки од нас су њо̀грешно схватили наше место у овом сукобу стварајући су викали: ми нисмо ни једна ни друга страна; а неки да смо искључиво једна или друга! А ми смо Срби, кажем ти Иринеју, судбоносно предодређени да будемо Исток на Западу и Запад на Истоку, и да признајемо изнад себе само Небески Јерусалим, а на земљи – ништа*“. Схвативши ово њо̀учење духовног оца српског рода, и данас релевантно за српски народ, М. Марковић ће написати: „*Ми смо Исток и Запад. Били смо то у прошлости. То смо и данас и то морамо остати у будућности у доба планетаризације, култури је суђено да буде универзална. Нама нису ништа мање блиски Данте, Шекспир и Молијер, него Пушкин, Толстој и Достоевски.*“²

Познати и признати ауторитет, карактерологије Срба, Владимир Дворниковић о Србији између Истока и Запада пише: „*Србија која је већ од Немањиних њочешака представља елису са два жарништа, Рашком и Зетом, са ђрчко – византијским и западњачко – латинским елементом, дуго је осцилирала између две културе и њо̀линичке сфере. Стефаново и Савино дело у њривидној унутрашњој сувројности, донело је срећно измирење тих сфера формулом која је дала оријентациону линију за векове, а то је: материјално – техничко ѡријанање уз Запад, а духовно – културно уз Исток.*“³ Сава

² Милош Марковић, *Свети Сава – светишћел и ѡросветишћел*, Београд, Просвета, 1989, стр. 61.

Немањић је још тада увидео да је српска држава предодређена да буде *златни мост* између Истока и Запада. Владика Жички ће, стога, за Светог Саву написати: „У њему су се срели Исток и Запад у јуној хармонији. Био је наклоњен дубоком размишљању, као источњак, а енерџичан у акцији као западњак.“⁴ Срећа (уколико се има памети па се тај положај у позитивне сврхе искористи), али и несрећа (опасно је и тешко живети на оштрици мача), наше народне душе, јесте у томе што је у овај загонетни свет послата да живи на вододелници два света, две културе, на раскрсници између метежног Запада и спокојног Истока. Устумарану, разапету душу народну Свети Сава је први одлучно повео, правим путем, једино истинским путем, изнад Истока и Запада, Јустин Поповић, теолог, али и *филозоф духа светскога*, како су га називали, темељно анализира пут европског, западног, фаустовског човека, и показује све промашаје и заблуде његове. Пишући о разлици између ова два типа човека, два стила и начина живота, он каже: „За европског, дарвинско-фаустовског човека главно је у живоју самоодржање; за Христовог човека самопожртвовање. Први вели: жртвуј друкче себи! А други: жртвуј себе другима!... Европски човек није решио проблем смрти, а Богочовек га је решио васкрсењем.“⁵ Ако кренемо првим путем, ка европском човеку изгубићемо душу своју и претворићемо се у *пролазног мољца*, тврди аве Јустин. Ако кренемо другим путем, путем Богочовека, ако практикујемо еванђељске врлине изграђујући своју душу, и душу нашег народа, наставићемо дело Светог Саве и претворићемо се у бесмртног творца православне богочовечанске културе.

Разлику између ова два пута, на очигледан начин можемо видети анализом и упоређивањем, два најзначајнија репрезента ове две културе, Ничеа и Достојевског. Јер док на једној страни европском човеку, Ниче поручује: „човече буди *зорг* и *срећан*!“, апостол православне културе Достојевски, словенском човеку поручује: „*смири се зорги човече!*“ Европски човек, човек запада проблеме живота решава нихилизмом. *Човек је мера свих ствари*, то начело које је давно поставио Протагора, постало је основни принцип и нит водила хуманизма Запада. Међутим, ако је човек *мера свих ствари*, ако је он највећа вредност, то значи да изнад њега не постоје никакве друге вредности и мерила, што даље значи да нема ни бога, а самим тим то опет значи да је човеку све допуштено, а то је пут у анархизам и нихилизам. Православно-светосавски човек проблем живота решава кротошћу, смерношћу, смиреноумљем. Наш светитељ православља, *отац Јустин*, схвативши

³ Владимир Дворниковић, *Карактерологија Југословена*, Београд, Просвета, 1990, 853.

⁴ Николај Велимировић, *О Богу и људима*, Ваљево–Нови Сад, Глас цркве, 1993, 52.

⁵ Јустин Поповић, *Философске урвине*, Београд, Манастир Ђелије, 1999, 448.

сву дубину и суштину и једног и другог пута, српском народу поручује: „*Желиће ли да душа нашег народа заблести незлазном светлошћу; желиће ли да од непролазне постојане непролазна, од неславне славна, од смртне бесмртна, од временске вечна од човечне – бољочовечна, онда изабериће светосавског човека*“⁶.

Православни народи, стешњени између Истока и Запада морају се уздићи и изнад лажног мира Истока и језивог немира Запада. Опасан је живот на оштрици мача. Али, мач је неопходан у животу. И Спаситељ је мач носио, мач којим је делио добро од зла, истину од правде. И нама, нашој народној души је мач потребан, мач којим ћемо раздвојити истину од лажи, правду од неправде, прави пут од лажног пута, и поћи путем који се неће завршити смрћу душе народне. Другачија је светосавска народна душа, разликује се од католичке душе, морала је и она мача да се лати (барем је то у прошлости, до последњег балканског рата важило), али да би се од освајачких мачева бранила. Оног трена када смо се удаљили од вере своје, од бића свога, *а сумрак бојева увек је значио и сумрак људи*, и ми смо се мача из неких других разлога латили, и себе, као народ, довели у најсложенију и најнеизвеснију ситуацију, од свог постанка. Да би опстала на оштрици мача, наша народна душа мора бити видовита и слуховита, пре свега снажна и јединствена.

Немањићи српски народ је од самог почетка, до данашњих дана имао један колебљив, неуравнотежен став према свему што долази са Запада. Давно пре Вука Караџића, амбивалентно српско клатно, у односу према Западу, кретало се између прецењивања и потцењивања Запада. *Скерлић* је касније својим оштрим супротстављањем *вуковаца* и *досићејеваца*, још више подстакао тај сукоб. Негативан став према Западу, појачаће се од стране атеистичког комунистичког режима, да би свој врхунац доживео деведесетих година, од стране српских социјалиста, развијањем сулуде идеје, у дневнополитичке сврхе, да нас Запад мрзи, јер смо бољи, паметнији, поноснији од њих, да српски народ има неисцрпну моћ којој ни принудна изолација ништа не може. Ако се данас сви сложимо да је национални идентитет српске нације деструиран, и да је српска нација данас разапета између прошлости и будућности, традиције и савремености, поставља се питање каква може бити улога светосавља у враћању и конституисању здравог националног идентитета. Захваљујући утицају православне догматике и византијске културе, већина историчара потенцира да је српски народ успео, за разлику од других, балканских народа, да изгради и диференцира своју посебну националну свест, да изгради српско православље у форми светосавља. Стога, као

⁶ Јустин Поповић, *Светосавље као философија животова*, Ваљево, Манастир Ћелије, 1993, 74.

примарни задатак овог друштва, у времену које је пред нама, а које као никад до сада јесте судбоносно за опстанак нација, види у потреби да се народ врати свом правом и јединственом националном идентитету: да се реafirмишу, хришћанско-православне вредности, првенствено као систем моралних норми и понашања.

Трагање за националном, културно-политичком оријентацијом у свету доводи нас до поимања дијакроних и синхроних хетерогености српског историјског бића, у чијем је средишту свакако религиозни феномен православља, одн. светосавља. Као један од израза за тражење сопствене цивилизацијске идентичности, више пута, не случајно, у историјском развоју српског нација, јављали су се разни *евројејци* – актуализирајући проблем *Европа и ми*, односно питање да ли смо ми Европљани или не и питање нашег повратка у Европу. Српска култура и духовност у многим периодима своје историје, а посебно је то карактеристично за крај деветностог и цео двадесети век (а свакако је то случај и данас), била духовно дезоријентисана и подложна утицају са стране. Сви покушаји европеизације српске културе значили су истовремено и периоде слабљења и запостављања српске мисли и духовности, а тиме и слабљење темеља српске државности.

Они који ово питање постављају, а у нашој садашњости њих је не мали број, као да заборављају став познатог културолога Пола Валерија да је Европљанин онај који је у свом духовном бићу уткао наследство древне Хеладе и хришћанство. Сагледавши из те перспективе овај проблем, српски народ узалуд мучи питање повратка у Европу, јер Хелада је део Балкана, а такође је и Балкан, као једна од главних зона Римске империје, једна од древних колевки хришћанства. Дакле, Србија не само што је *Европа*, већ је једна од колевки европске цивилизације. Проблематизација српске припадности Европи је делом резултат континуитета у односу на дисконтинуитет српског државног и културног развоја због пада српских држава под османлијску власт. О томе наш познати владика Жички каже: „*Усїеху Евроїе су и Срби госїа їомоїли. Збої Евроїе су осїали изван ње – їосїали су робови. Док је Евроїа узлеїала у научним, филозофским, умеїничким, шехничким и шехнолошким знаїма, срїски народ се клао са њеним неїриїаїшеїма, бранеїи улаз у њено чисїиїиїше. Док је Евроїа їосїаїала Евроїом, Срби су били њена оїрада – жива и неїробоїна оїрада, дивље їирње око їиїоїе руже.*“⁷

Без обзира на то што су Срби били у тако дугом у периоду ропства, опстали су као народ јер су чували своју националну свест, чувајући своју националну веру светосавску и свој језик и обичаје. Недостатак политичке државности и отежано културно стваралаштво успорили су темпо историјског

⁷ Николај Велимировић, *Робови на сїражи*, СД том III, Београд, Глас цркве, 1996, 24.

развитка и формирали свест о закасном друштву, актуелизирајући проблем „Европа и ми“, и потребу да се српски народ припоји Европи, чија је колевка некад био. Наравно проблем је много дубљи и он се актуелизира и подстиче највећим делом из дела Европе – *Еуроје Романа*, која је присвојила право да она буде аутентична Европа при чему у подређен положај ставља *Еуроју ортодоха*. У тешком периоду наше историје, периоду ропства, у нашем народу јавила се посебна група људи, потурица, за које је народна мудрост изрекла став, да их се више треба чувати од самих Турака, а који су били предводници одбацивања своје и прихватања туђе вере и идеологије. У трагичним тренуцима нашег историјског битисања, у временима трагања, за цивилизацијским обрасцима, у нашем народу, као печурке после кише, дизали су главу *евројејци* који су се потурачки упињали, са више или мање успеха, да докажу (првенствено нама самима) да смо ми закаснили народ, и да по сваку цену што пре треба ући у Европу.

Наше друштво и наш народ, захваљујући првенствено светосављу било је неразориво и неуништиво током времена, поготову у тешким тренуцима дуготрајног ропства. Стога, православна, светосавска духовност представља заиста нашу отаџбину, не само у оном смислу у ком Хајдегер говори о језику – као *кући бића*, већ је реч о егзистенцијалном и онтолошком аспекту нашег националног бића. Светосавље је и дом нашем бићу и највише је допринело стварању тог бића. Историја светосавља, стога, може бити и јесте најбоља филозофија српске историје, филозофија која је српски национ сачувала у бурним временима, на вододелници култура, између Истока и Запада. Иако смо пре појаве Немањића и Светога Саве имали неке формалне симболе стварање српске државе, стварно формирање српске националности и културе остварује се посредством православно- светосавске идеје: кроз етничко уједињење, хомогенизовање, ширењем писмености и књижевности на матерњем језику, чиме су створени услови за трајно историјско памћење и културно конституисање.

Актуелност православне светосавске идеје, посматрано из културно-антрополошке перспективе, огледа се у тој афирмацији права на имагинацију, у рехабилитацији духа разлике, у идеји коегзистенције и плуралности идеја и мишљења, у опирању духу униформности. Данас, када поново буја цвеће зла у виду геноцида и хомоцида, када историја изнова показује своје *јанусовско лице*, ови егзистенцијали православно-светосавске духовности уједно су и препознатљиви атрибути истинске антрополошке реконструкције живота и могућност за преживљавање и појединца и друштва, у свепланетарном ништењу идентитета и човека и нације. У сваком случају, да би нас други познавали и поштовали, морамо прво сами себе познавати и поштовати. Српска нација и данас је у великој кризи, кризи свести и националног идентите-

та. Један од основних разлога што се српска нација данас заплела у мрежу моћних светских рибара, пред опасношћу да изгуби своју особеност, индивидуалност и самосталност, јесте тај што је напустила, посебно у време реалсоцијализма, своју православну одредницу. Деструкцијом и потискивањем светосавско-видовданске духовности разорено је и само биће српске нације. Циљном и планском акцијом, болшевистичког режима, антисрпског усмерења, ослабљена је православна црта српске нације, чиме је деструирана и сама нација. Анатемисањем православног чиниоца, у једном дужем временском периоду, у српској нацији потиснут је и један вредносни оквир и оријентација, светосавска оријентација. Опасност која се надвила над српским народом даје прилику да се промовише мит, који зрачи антрополошким оптимизмом, и који га вековима одржава и духовно утемељује. Порука и поука, која у овим мучним, процепним богазама и стазама, наше садашњости, сија као путоказ, као сакрални ореол, екватор нашег јаства, јесте: да је душа наше душе светосавље. Светосавље је било, јесте и треба да буде, та наша новостворена историјска свест, вид, перспектива. То је наша највећа могућност, али и завет.

Постоје људи и народи који живе од прошлости и за прошлост, а има и таквих које искључиво занима садашњост, као и оних који немају ни једно ни друго, већ им остаје само нада у бољу будућност. Срби су један од ретких народа који не само што имају дугу и богату прошлост, већ народ који је своју историју писао крвљу, негујући своје предање као социјалну меморију. Стога, нека нам као упозорење и путоказ, као драгоцену отрежњење и упозорење, у времену које је пред нама, буду речи М. Марковића, који, говорећи о Сави Немањићу као бесцену благу, надахнуто пише: *„Само свети Сава обезбеђује наш историјски континуитет, даје нам оригинални печат и лик. Без њега, ми смо европска сирочад и духовно празни, безлична маса неспособна за историју (...) У културном погледу, без светије Саве ми смо којиштини, погражаваоци и просјаци.“*⁸

Данас када је српски народ изложен настрадајима са многих страна, док народ прикупља своју снагу и брани се како уме и може, дотле они друштвени слојеви и политичке организације које би нормално требало да се ставе у службу народа, организују и мобилишу друштво, праве од друштвене сцене дилетантски и политички вашар. На том вашару се говори о свему и свачему, понајвише се свађа и оптужују други за сопствену глупост, нерад и неодговорност. У кризним временима за српски народ, као по неком правилу (да ли и по нечијем налогу?) опет дижу главу разни *европејци* који би по сваку цену да Србију увуку у Европу, а највише по цену самозаборава.

⁸ Милош Марковић, *Свети Сава – светишћел и просветишћел*, Београд, Просвета, 1989, 68.

Срећа човека почива на унутрашњем миру, хармонији и стабилности сопственог идентитета, а не на једнакости са другима. Индивидуализован и слободан човек је јединствен пример људске личности и он са другима ступа у односе у своје име и на свој начин. Тако је и са народом и нацијом. Нација није ништа друго него личност народа, она је за народ оно што је личност за индивидуалног човека. Као што је личност унутрашњи ред који има пресудну улогу у свему што човек мисли и ради, тако је и нација ред и структура која повезује све припаднике народа у једну заједницу. Народ који није интегрисан у чврсту националну заједницу личи на незрелог дечака, или нестабилног човека чије је понашање хаотично и непредвидиво. Снага једног народа потиче из тачке гледишта, из става према животу. Тај унутрашњи компас, односно изграђена тачка гледишта, не само да показује правац, већ несумњиво гони на акцију. Српски народ има дуго историјско памћење, Опстајао је и када је био уништен, побеђивао је и када је био побеђен, враћао се са пута без повратка, повијао се пред слабијим, а моћне и силне побеђивао и прогањао овенчан славом. На овом парчету земље, ветрометини, где се сударају цивилизације опстајао је и опстаје зато што има своју величину, индивидуалност, свој дух. Зато што није изневерио своје претке, напуштао своје светославље, зато што је увек преферирао небеско – земаљском, вечно – временском. Трагично је и потпуно парадоксално да се народу који је у прошлом веку добио сва четири рата у којима је учествовао (два балканска и два светска), народ који је у свим овим ратовима био на правој страни, ставља историјска хипотека кривице за измишљене грехове и то од дела хуманистичке Европе која нас је милосрдно бомбардовала *хуманим уранијумом* и у коју сада ми по сваку цену *желимо* да уђемо.

Нови светски поредак наговештава светски хаос, јер убија истину, а на лажима се ништа велико не може градити. Срби, са још неколико народа на планети, одабрани су за одстрел, јер су патриоте, националисти, индивидуалисти, који сметају креаторима новог светског поретка, „*јер бране кућни њраб, јер су њправославци који држе до снаге карактера*“, како пише Ноам Чомски и књизи *Шта хоће Америка?* Древни кинески народ реч кризу тумачи двојачко: опасност и добра прилика. Српска држава је у кризи. Над Србијом се надвила велика опасност, опасност да нас прогутају светске ајкуле и да нам затру траг. Али је ово и добра прилика. Прилика да се најзад дозовемо памети, стегнемо и саберемо и једном засвагда ујединимо. Када невоље притисну домаћинску кућу та се породица сабере, уједини, изнађе унутарње резерве, и из те опасне ситуације изађе јача. Баталимо једном заувек међусобне сукобе, поделе, дивергенције, приближимо се „*сложимо и умножимо*“. Сачинино, најзад, наш национални програм, наше *начертаније*, иза кога ћемо сви стати, и испод кога нећемо ићи ни по коју цену. Оног часа кад у Србији изнова заживи

национално помирење, васкрсне домаћински дух, а са њим рад и одговорност зацаре у свакоме од нас, и друштву као целини, имаћемо шансе да се спасимо провалије и урвине у коју нас гурају, и вратимо на стазу са које смо склизнули. За страдални српски народ, разапет између Истока и Запада, на *вододелници* двеју цивилизација, вера и традиција, пред искушењем нововековне сатанизације, постоји само један пут, један излаз а то је било, јесте и треба да буде светосавље. Свака друга опција (а данас се Србима као спасоносне нуде многе), ма колико била наизглед примамљива може бити фатална. У тражењу излаза из положаја у коме смо се нашли треба да престанемо да гледамо око себе и тражимо излаз у имитацијама туђих система, туђих идеологија, ослонимо се на себе, на своју памет и енергију не срљајући у брзоплете и лакомислене комбинације које нам намећу туђинске силеције. Престанемо да бринемо шта други хоће, утврдимо јасно шта ми хоћемо и који су наши циљеви. Крајње је време да схватимо да је избор између западног капитализма и промашеног комунистичког социјализма, лажан избор, и да је једини прави пут у будућност у новим, смелим и стваралачким идејама – које ће смислити наша памет. Онтолошки ослонац нације у времену које је пред нама, а које је као никад до сада судбоносно за опстанак нација, видимо и у духовном препороду српског народа, који ће се заснивати на афирмацији истинских православних вредности, које треба довести у склад с временом у коме живимо. Нужан је компромис између традиционалног и модерног. Светосавље треба расветлити и афирмисати, традицију ревалоризовати, али и модерно христјанизовати, довести га у меру са Христом.

Нека ми на овом месту буде дозвољено да у неколико назнака, овом малом студијом случаја на властитом искуству, покушам да скицирам и реконструишем властиту позицију, надам се и позицију генерације којој припадам, о судбоносној дилеми која данас Србију мучи: *Европа и ми*.

Дакле, негде у време можда највећег узлета у развоју социјалистичке Југославије, средином осамдесетих, постао сам студент социологије. Било је то време када су благодети *комунизма*, чији је терет изнела послератна генерација уз велике жртве и одрицања, полако стизале и у нашу земљу. Наступао је период општег полета у развоју друштва у свим сферама: економском, политичком, културном, спортском итд. Било је то и време када се још осећао одсјај хипи идеологије и студентског бунта, чије смо одблеске ловили и ми у Југославији и даље *извозили* у реалсоцијалистичке земље, које су за нама каниле неколико деценија. Било је то време знатног, за земље у окружењу незамисливог, стандарда, када се могло студентским кредитом и „*црвеним ња-сошом без мане шћо лако њрелази ѓране*“, путовати Европом, па и читавим светом.

Учен сам и научен, марксистички васпитаван, у време студија, да о свету и човеку размишљам у великим категоријама: Револуција, Партија, Идеологија, али и да верујем у братство и јединство, хуманизам, космополитизам. Са великим полетом трагао сам за истином, истином о нама и свету у коме битићемо. Тражио сам је у литератури, али и током путовања широм Европе. Мамила ме је Европа својим политизованим и бљештавим сјајем и веровао сам да је то пут којим треба да идемо. Но, како је време пролазило, искуство се гомилало а младалачки жар копнео, све више сам откривао и другу страну медаље. Иза политиране, углађене коре појављивао се и други свет, свет лицемерја, лажног хуманизма, рушевног система вредности и људи без идентитета. Питања су се гомилала, дилема је расла: који је од та два света прави свет? И све сам више почео да схватам зашто су многи интелектуалци, из самог тог света истину тражили изван тог света: у уметности, очајању, личној вери и сл.

И ја сам је потражио на другом месту, и мислим да сам на путу да је пронађем. Од тренутка када сам искрено почео да урањам у православље, у нашу светосавску веру, посебно од тренутка када су до мог ума, али и срца (*вера се срцем прихвата*) допрле речи дубокоумног Григорија Богослова „*Истина мора да доведе до смирености*“, многе дилеме су почеле да се расветљавају и на многа питања која су ме мучила одговоре да проналазим. У трагању за *принципима наде* у овим смутним временима, нека нам као један од извора снаге, унутрашње и спољашње, за одбрану и душе и оцаџине буде порука коју мудри Владика остави у аманет свом роду. „*У ово време сумње и смутности потребне су нам две снаге, једна унутрашња, за одбрану душе и једна спољашња, за одбрану оцаџине.*“

ЛИТЕРАТУРА

- Велимировић, Николај, 1993, *О Богу и људима*. Ваљево-Нови Сад. Глас цркве.
 Велимировић, Николај, 1996, *Робови на стражи*, Изабрана дела том III, Београд, Глас цркве.
 Марковић, Милош, 1989, *Свети Сава – светишћел и просветишћел*, Београд, Просвета.
 Дворниковић, Владимир, 1990, *Карактерологија Југословена*, Београд, Просвета.
 Поповић, Јустин, 1999, *Филозофске урвине*, Београд, Манастир Ћелије.
 Поповић, Јустин, 1993, *Светосавље као философија живота*, Ваљево, Манастир Ћелије.

Petar Anđelković

SERBIAN SOCIETY ON THE CROSSROADS—THEN
AND NOW

Summary

The spirit of madness especially of the collective one hovers over us. By means of the brutal methodology of lynch, it moves into all of us, our own souls, and threatens to become a reality. The mental practice of madness is a practice of this unlawful procedure, of this transformation of absurdity into meaning, immorality into morale, absolute blindness and untruth into truth. The practice expanding its frontiers is entering all aspects of our social life, threatening to infect every single healthy tissue and to grow into its own obsessive motif. Anew and at the beginning of this century and millennium, Serbian people find themselves on the fateful crossroads. Stuck in between the world capital, that is establishing its own order, and a failed socialist project, that is ruined, Serbian people are unsure which road to take. The East or the West? Having a premonition even then, while nowadays only confirms to what degree he was right, St. Sava decisively took Serbian people along a different path and that is between the East and the West. For the suffering Serbian people, torn between these two sides, on the crossroads of two civilizations, religion and tradition, facing the temptations of a new century's demonization, there is only one way to take, one way out, and it had always been, it still is and it should be St. Sava's tradition. Every other option (and Serbs are today offered many saving ones), no matter how tempting it may seem, can turn out to be fatal.

Keywords: Serbia, East-West, St. Sava's tradition, religion, tradition, demonization, "Europe and we".